

ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อปรับใช้ในการ
ให้บริการงานแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ
A study of the application of Buddhadham in the service of
Thai traditional medicine of Sisaket hospital, Sisaket province

¹พระมหาพุทธิวัฒน์ ปญญารโ, ²พระกัญจน์ กนตธมโม,

³พระมหาธงชัย ฐิตโสภโณ และ ⁴สร้างสรรค์ กระตุกฤษ

¹Phramaha Phutthiwat Panyataro, ²Phra Kan Kantadhammo,

³Phramaha Thongchai Thammathwee and ⁴Sangsan Kratoorerk.

^{1,2,3}วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

⁴มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

^{1,2,3}Sisaket Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

⁴Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand.

¹Kullaya.rasi@gmail.com, ⁴sangsan@cpru.ac.th

Received February 19, 2020; Revised March 2, 2020; Accepted May 10, 2020

บทคัดย่อ

ผลการศึกษาพบว่า 1) โรงพยาบาลศรีสะเกษจังหวัดศรีสะเกษ มีการให้บริการแพทย์แผนไทย โดยเป็นการส่งเสริมภูมิปัญญาทางการแพทย์แผนไทยให้เป็นทางเลือกในการดูแลสุขภาพของประชาชนครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน คือ การบำบัดรักษาโรค การป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพและการฟื้นฟูสภาพ เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพที่มีแนวโน้มสูงขึ้นจากระบบการแพทย์แผนปัจจุบัน 2) หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้โดยยึดหลักวิธีการข้อปฏิบัติอันเป็นคุณสมบัติที่เกื้อหนุนการปฏิบัติในการให้บริการงานแพทย์แผนไทย ได้แก่ โยนิโสมนสิการ พรหมวิหารธรรม สังคหัตถุธรรม อิทธิบาทธรรมและเบญจศีล-เบญจธรรม 3) การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการให้บริการงานแพทย์แผนไทย โดยนำหลักธรรมดังกล่าวไปเพิ่มเติมส่งเสริมในการปฏิบัติเกี่ยวกับการให้บริการแพทย์แผนไทย ให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น คือ

(1) โยนิโสมนสิการ ให้การตรวจรักษา วินิจฉัย การใช้ยา โดยพิจารณาด้วยเหตุผล ใช้องค์ความรู้รอบคอบ (2) พรหมวิหารธรรม ให้การดูแลรักษาด้วยใจเมตตาที่เต็มเปี่ยม (3) สังคหวัตถุธรรม สร้างความไว้วางใจ ความมั่นใจในคุณภาพ (4) อิทธิบาทธรรม ตั้งใจรักษาอย่างเต็มความสามารถ และ (5) เบญจศีล-เบญจธรรม เป็นเกราะป้องกันความประพฤติดีเสียหาย เป็นต้น

คำสำคัญ: การประยุกต์ใช้, พระพุทธศาสนา, แพทย์แผนไทย

Abstract

The results of this research found that: 1) Service of Thai traditional medicine in Sisaket Hospital, Sisaket Province aims to promote Thai traditional medical wisdom as an alternative health care for the public that covers four aspects as including disease treatment, prevention, health promotion and rehabilitation to help reduce health costs that are likely to increase from the modern medical system; 2) Buddha Dhamma principles applied are based on the method of practice which are qualities that support the practice of traditional medicine services such as Yonisomanasikāra (analytical thinking), Brahmavihāra (Four sublime states of mind), Sangahavāṭṭhu (principles of service), Iddhipāda (path of accomplishment), the Five Precepts, and The Five Ennobling Virtues; 3) The integration of Buddhist principles in providing Thai traditional medicine services by applying the said principles has further enhanced the practice of Thai traditional medicine services to be more efficient as follows: (1) Yonisomanasikāra by providing diagnosis, treatment, and medication by rational analysis with careful use of knowledge; (2) Brahmavihāra by providing care with loving kindness; (3) Sangahavāṭṭhu by build trust and confidence in quality; (4) Iddhipāda by providing attentive treatment with full potentials; and (5) The Five Precepts and The Five Ennobling Virtues as a protective shield against misconduct etc.

Keywords: Applications, Buddhism, Thai traditional medicine

บทนำ

จากกระแสสังคมที่ผู้คนกำลังแสวงหาทางออกของการแก้ไขปัญหาสุขภาพดังกล่าวที่การแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถตอบสนองได้ทั้งหมด ประชาชนจึงมีการตื่นตัวในเรื่องของการกลับมาสู่การมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องผสมผสานกลมกลืนกับธรรมชาติ และหันไปใช้ประโยชน์จากการแพทย์ทางเลือกต่างๆ ที่หลากหลายหรือได้ให้ความสำคัญต่อการแพทย์แผนไทยเพิ่มมากขึ้น ผนวกกับกระแสสาธารณสุขของโลกได้มุ่งเน้นงานสาธารณสุขมูลฐานเพื่อสุขภาพดีถ้วนหน้าในปี พ.ศ.2543 จึงส่งผลให้มีนโยบายเรื่องการแพทย์ดั้งเดิมและสมุนไพรในแผนงานสาธารณสุขปัจจุบันด้วย ได้แก่ ในงานสาธารณสุขมูลฐานของแผนพัฒนาการสาธารณสุขแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ.

2520-2524) ได้กำหนดให้มีการสนับสนุนการพัฒนาาระบบสุขภาพโดยเน้นการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกให้เป็นเป้าหมายหนึ่งที่จะพัฒนาสุขภาพของประชาชนชาวไทยรวมทั้งการสนับสนุนการใช้สมุนไพรและการแพทย์แผนไทยในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ ที่ให้การดูแลรักษาด้วยวิธีการแพทย์แผนไทย (เพ็ญญา ทรัพย์เจริญ, 2550 :163) และในแผนพัฒนาการสาธารณสุขแห่งชาติ เช่น ในพระราชบัญญัติสุขภาพ พ.ศ.2550 ก็ได้ระบุให้จัดทำธรรมนูญสุขภาพแห่งชาติขึ้น โดยกำหนดให้มีสาระการส่งเสริมสนับสนุนการใช้และการพัฒนาการแพทย์แผนไทย ซึ่งเป้าหมายหนึ่งของกระทรวงสาธารณสุขก็เพื่อช่วยลดภาวะแทรกซ้อนจากยาแผนปัจจุบันลดภาระค่าใช้จ่ายจากการนำเข้ายาจากต่างประเทศ ทำให้การแพทย์แผนไทยได้มีการพัฒนาจนสามารถผสมผสานเข้าสู่ระบบบริการสาธารณสุขของรัฐ เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพอนามัยของประชาชนอีกครั้งหนึ่ง ทำให้สถานบริการสาธารณสุขของรัฐในส่วนภูมิภาคทั้งในระดับโรงพยาบาลศูนย์โรงพยาบาลทั่วไป โรงพยาบาลชุมชน และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) หรือสถานเอนกนาค มีการให้บริการการแพทย์แผนไทยที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น ประชาชนมีการรับรู้และใช้การแพทย์แผนไทยเพิ่มมากขึ้นด้วย (อัจฉรา เชียงทองและคณะ, 2560 : 208)

ปัจจุบันการบริการแพทย์แผนไทยได้บรรจุให้อยู่ในชุดสิทธิประโยชน์ ตามโครงการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ที่ประชาชนผู้ใช้สิทธิหลักประกันสุขภาพแห่งชาติสามารถเข้ารับบริการได้ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2545 ซึ่งกำหนดประเภทและขอบเขตบริการสาธารณสุขในระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติให้ครอบคลุมถึงบริการการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ทั้งนี้กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกยังได้จัดให้มีการนำร่องโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทยในโรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไปและโรงพยาบาลชุมชนในส่วนภูมิภาคที่มีการให้บริการแพทย์แผนไทยเด่นชัด มีศักยภาพมีความพร้อมในการให้บริการ โดยให้ดำเนินงานจากคู่มือการจัดระดับบริการการแพทย์แผนไทยในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ เช่น ให้ความสำคัญต่อการให้บริการเวชกรรมไทยที่เน้นการตรวจวินิจฉัยและสั่งการรักษาทางการแพทย์แผนไทย มีการใช้ยาแผนไทยหรือสมุนไพร ทั้งยาเดี่ยว ยาตำรับหรือยาปรุงเฉพาะราย ในการรักษาโรคหรืออาการต่าง ๆ โดยแพทย์แผนไทย (อัจฉรา เชียงทอง และคณะ, 2560 : 208-209)

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการจัดระดับบริการการแพทย์แผนไทยในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐนั้นคือ คุณธรรมหรือการมีหลักธรรมที่จำเป็นสำหรับการบริการ ซึ่งบุคลากรการแพทย์แผนไทยจะต้องมีหลักธรรมบางประการตามแนวคำสอนของพุทธศาสนา เช่น พรหมวิหารธรรม สังคหวัตถุธรรม เป็นต้น ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญในระดับพื้นฐาน ที่สื่อแสดงออกถึงความพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลต่อบุคคลอื่นให้ได้สุข ลดปัญหา ขจัดความทุกข์ให้เบาบาง ยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นทั้งแก่บุคลากรและผู้ป่วย การนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาในการให้บริการงานแพทย์แผนไทยจึงสามารถครองใจคนได้ และย่อมจะนำพาผู้ปฏิบัติให้สามารถปฏิบัติงานประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ดังพุทธภาษิตที่ว่า “ทพมา โน ปิโย โหติ ผู้ให้

ย่อมเป็นที่รัก”(พระราชวรมุณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ, 2539 : 119) ดังนั้น หน่วยงานแพทย์แผนไทยซึ่งเป็นอีกหนึ่งหน่วยงานที่มีหน้าที่ให้บริการด้านการรักษาพยาบาลด้วยทฤษฎีการแพทย์แผนไทยแก่ประชาชน และเป็นสถานบริการด้านสาธารณสุขของรัฐจึงจำเป็นต้องดำเนินตามนโยบายของกระทรวงและโรงพยาบาลโดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการให้บริการเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพให้กับองค์กรในด้านสุขภาพ ซึ่งเป้าหมายในการบริการ คือ เพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพดี แข็งแรงทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ส่งผลที่ดีต่อสังคมสืบไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อปรับใช้ในการให้บริการงานแพทย์แผนไทยโรงพยาบาลศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ อันเป็นสถานพยาบาลของรัฐและให้บริการด้านการแพทย์แผนไทย โดยเป็นการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมในฐานะเป็นเครื่องมือที่ทำให้บรรลุถึงผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานดังกล่าวของโรงพยาบาลศรีสะเกษ ให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ต่อการให้บริการขององค์กร และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องได้ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการให้บริการงานแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการให้บริการงานแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ
3. เพื่อศึกษาการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการให้บริการงานแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) และเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสาร (Documentary Research)จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) คือคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย และคัมภีร์อรรถกถา อันเป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นหลักคำสอนสำคัญทางพระพุทธศาสนาเถรวาท และศึกษาเอกสารจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ เอกสารงานวิจัย หนังสือ ตำราวิชาการต่างๆที่กล่าวถึงการประยุกต์หลักธรรมในการให้บริการการแพทย์แผนไทย

ขั้นที่ 2 ศึกษาข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำเครื่องมือสัมภาษณ์ โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ แล้วขอให้บัณฑิตศึกษาออกหนังสือไปยังผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อขอสัมภาษณ์ เมื่อได้รับการตอบรับแล้วจึงลงพื้นที่ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interviews) ดังนี้

1) กลุ่มประชากรหรือผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ผู้วิจัยได้กำหนดเลือกกลุ่มประชากรในการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interviews) เป็น 3 กลุ่ม คือ พระสงฆ์ จำนวน 2 รูป บุคลากรกลุ่มงานแพทย์แผนไทย ได้แก่ แพทย์แผนไทย จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการการแพทย์แผนไทย จำนวน 5 คน และผู้รับบริการแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 2 คน รวม 10 รูป/คน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ โดยการออกแบบสัมภาษณ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแล้วจึงนำไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ตอบตามแบบสัมภาษณ์

ขั้นที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ขอให้บัณฑิตศึกษาออกหนังสือไปยังผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อขอสัมภาษณ์ และลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากพระสงฆ์ บุคลากรกลุ่มงานแพทย์แผนไทยและผู้รับบริการในหน่วยงานแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลศรีสะเกษ

ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและจากการสัมภาษณ์เชิงลึกนำมาวิเคราะห์จัดกลุ่มแยกแยะประเด็นและอธิบายตีความให้ความหมายและสรุปเป็นประเด็นที่ได้จากการลงพื้นที่ศึกษา เพื่อนำข้อมูลที่ได้นำมาประกอบกับข้อมูลเชิงเอกสารที่วิเคราะห์ไว้เกี่ยวกับการประยุกต์หลักธรรมในการให้บริการการแพทย์แผนไทยเป็นหลัก แล้วนำมาเรียบเรียงเสนอผลการศึกษา

ขั้นที่ 5 สรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการสรุปผลการวิจัย เพื่อให้เป็นไปตามประเด็นปัญหาที่อยากทราบในการศึกษาวิจัยที่ได้ตั้งไว้ แล้วนำมาเขียนเรียบเรียงเป็นรายงานวิจัยและสรุปเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ พร้อมข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป

4. ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาการให้บริการงานแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

จากการศึกษาพบว่า โรงพยาบาลศรีสะเกษ มีการให้บริการแพทย์แผนไทยแก่ประชาชนแบบองค์รวม โดยให้ความสำคัญต่อการให้บริการแพทย์แผนไทย ที่มุ่งเน้นในการตรวจรักษาและให้บริการคลินิกแพทย์แผนไทยที่ครอบคลุมทั้ง 4 มิติ ได้แก่ การบำบัดรักษาโรค การป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพและการฟื้นฟูสภาพ ทั้งผู้ป่วยนอก (OPD) และผู้ป่วยใน (IPD) และมีกระบวนการให้บริการแพทย์แผนไทยที่ครอบคลุมทั้งด้านเวชกรรมไทย เภสัชกรรมไทย ผดุงครรภ์ไทยและนวดไทย โดยมีการคัดกรองผู้มารับบริการ ให้คำแนะนำ ชักถาม เพื่อให้ได้รับการตรวจวินิจฉัย ส่งการรักษาทั้งโรคทั่วไปและเฉพาะโรคจากแพทย์แผนไทยโดยตรง รวมถึงการให้บริการที่เชื่อมโยงส่งต่อจากการแพทย์แผนปัจจุบัน เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพที่มีแนวโน้มสูงขึ้นจากระบบการแพทย์แผนปัจจุบัน

2. ผลการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการให้บริการงานแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลศรีสะเกษ

จากการศึกษาพบว่า พบว่า พุทธธรรมเป็นหลักการที่เป็นแก่นแท้หรือเรียกกันว่า “สัจธรรม” อันเป็นหลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้โดยพระองค์เองแล้วนำมาสั่งสอนแก่มวลมนุษยชาติให้รู้และเข้าใจความเป็นจริงของธรรมชาติ มุ่งผลสำเร็จที่การดับทุกข์และยังเป็นเครื่องมือที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพื่อการพัฒนาตนเอง และสังคมให้เกิดความผาสุก ดังนั้น หลักพุทธธรรมคำสอนจึงเป็นแนวทางที่ดีและเหมาะสมเพื่อใช้ในการกำหนดจรรยาวิชาชีพ เพราะเป็นเครื่องแสดงถึงความประพฤติที่ดีของผู้ให้บริการแพทย์แผนไทยที่จะส่งผลกระทบต่อความเชื่อถือและคุณภาพในศาสตร์หรือสาขาวิชาชีพในการให้บริการแพทย์แผนไทยได้อย่างถูกต้อง ได้แก่ โยนิโสมนสิการ พรหมวิหารธรรม อิทธิบาทธรรม และสังคหวัตถุธรรม หลักธรรมเหล่านี้ เมื่อได้นำไปกำหนดหรือเป็นแนวทางปฏิบัติในการให้บริการแพทย์แผนไทย ย่อมจะนำไปสู่การแสดงออกทั้งทางกาย วาจา ใจ ที่ประกอบด้วยเจตนาดี เพื่อให้ตนและผู้รับบริการสามารถได้รับประโยชน์ได้อย่างมีคุณภาพและปลอดภัย

3. ผลการวิเคราะห์การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการให้บริการงานแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลศรีสะเกษ

จากการศึกษาพบว่าพบว่าการแพทย์แผนไทยเป็นกลไกสำคัญในการดูแลสุขภาพของประชาชนนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและยังคงมีความสำคัญต่อไปในอนาคต หากบุคลากรผู้ให้บริการแพทย์แผนไทยขาดการนำหลักธรรมเข้ามากำกับในการให้บริการแพทย์แผนไทย ย่อมจะส่งผลเสียต่อทั้งตนเอง ประชาชนผู้รับบริการ ตลอดจนหน่วยงาน ดังนั้น การนำหลักธรรมมาเป็นแนวปฏิบัติของผู้ให้บริการแพทย์แผนไทยจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นเพราะเป็นปัจจัยที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ให้บริการ ย่อมส่งผลต่อคุณภาพและความปลอดภัยในการให้บริการแพทย์แผนไทยแก่ประชาชนหรือผู้มารับบริการได้อย่างเหมาะสมถูกต้อง และรวมถึงตัวของผู้ให้บริการแพทย์แผนไทยเอง ด้วยเหตุนี้ การนำหลักพุทธธรรมมาใช้บูรณาการในการให้บริการแพทย์แผนไทยก็จะสามารถทำให้บุคลากรหรือผู้ให้บริการแพทย์แผนไทยปฏิบัติหน้าที่หรือแสดงออกทางพฤติกรรมตามกรอบของพุทธธรรมที่พึงประสงค์ได้เป็นอย่างดี

อภิปรายผล

1. การให้บริการงานแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ

เป็นการให้บริการแพทย์แผนไทยแบบองค์รวม ที่เป็นไปตามมาตรฐานระบบบริการสาธารณสุขครอบคลุมทั้ง 4 มิติ ได้แก่ การบำบัด รักษาโรค การป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพ และการฟื้นฟูสภาพ ทั้งผู้ป่วยนอกและผู้ป่วยใน โดยมีการคัดกรองผู้มารับบริการ ให้คำแนะนำ ชักถามเพื่อให้ได้รับการตรวจวินิจฉัย ส่งการรักษาทั้งโรคทั่วไปและเฉพาะโรคจากแพทย์แผนไทยโดยตรง เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพที่มีแนวโน้มสูงขึ้นจากระบบการแพทย์แผนปัจจุบัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของนารินทร์ โคตรศรีกุล ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจในการเข้ารับบริการในกลุ่มงานแพทย์แผนไทย: กรณีศึกษาโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหว้า อำเภอกุมภวาปี

จังหวัดอุดรธานี”พอสรุปได้ว่า การให้บริการในกลุ่มงานแพทย์แผนไทยมีการนำนโยบายตามแผนพัฒนาสุขภาพมาประยุกต์ใช้ในงานด้านการแพทย์แผนไทย เพื่อเป็นการส่งเสริมการแพทย์ทางเลือกของประชาชนในเรื่องการรักษาพยาบาล การป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพ และการฟื้นฟูสุขภาพ ส่งผลให้ระดับความพึงพอใจในการให้บริการในกลุ่มงานแพทย์แผนไทยอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่ากลุ่มงานแพทย์แผนไทยในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหว้ามีคุณภาพและประสิทธิภาพสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เข้ารับบริการได้อย่างเหมาะสม (นรินทร์ โคตรศรีกุล, 2554 : บทคัดย่อ) และสอดคล้องกับเยาวภา ปฐมศิริกุล ที่ได้ศึกษาเรื่อง “แบบจำลองปัจจัยความสำเร็จการจัดการธุรกิจบริการสุขภาพของโรงพยาบาลเอกชนในประเทศไทย”พอสรุปได้ว่า ปัจจัยการจัดการธุรกิจบริการสุขภาพที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานของโรงพยาบาลเอกชนในประเทศไทย ผู้บริหารโรงพยาบาลจะต้องมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการจัดการบริการสุขภาพด้านทรัพยากรบุคคล ด้วยการพัฒนาบุคลากรทุกระดับอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการพัฒนาบุคลากร เป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลต่อคุณค่าการบริการที่ส่งมอบให้กับลูกค้า (เยาวภา ปฐมศิริกุล, 2554 : บทคัดย่อ)

2. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการให้บริการงานแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลศรีสะเกษ

พระพุทธศาสนามีคำสอนที่เป็นพื้นฐานสำคัญทางคุณธรรมจริยธรรมอันเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบต่อตัวบุคคลเป็นสำคัญ ดังนั้น การนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ในการให้บริการแพทย์แผนไทย จึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง เพราะสามารถนำมาเป็นตัวกำหนดหรือเป็นหลักปฏิบัติต่อหน้าที่ รู้จักหน้าที่อันชอบธรรมตามกฎหมายระเบียบที่วางไว้ วางตนได้อย่างเหมาะสมต่อหน้าที่และกระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น หลักพุทธธรรมคำสอนจึงเป็นแนวทางกรอบกำหนดที่เหมาะสมที่จะสามารถช่วยยกระดับการให้บริการแพทย์แผนไทยได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับปณณวัช ฐัพพนันต ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในการแพทย์แผนไทย”ที่พบว่า จรรยาบรรณของการแพทย์แผนไทยเกิดจากปรัชญาทางการแพทย์ของมนุษย์เป็นการดูแลรักษาร่างกายให้หายจากการเจ็บไข้ ควบคู่ไปกับจรรยาบรรณที่นำมาจากหลักพุทธธรรมอันเป็นหลักการดำเนินชีวิตที่อิงตามคำสอนในพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างสงบสุข ซึ่งถือเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานควบคู่ไปกับแนวคิดทางการแพทย์แผนไทย (ปณณวัช ฐัพพนันต, 2555 : บทคัดย่อ) โดยหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการแพทย์แผนไทย ได้แก่ โยนิโสมนสิการ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 อธิปไตย 4 และเบญจศีลเบญจธรรม หรือกล่าวว่าเป็นคุณธรรมจริยธรรมในการแพทย์แผนไทย

3. การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการให้บริการงานแพทย์แผนไทยของโรงพยาบาลศรีสะเกษ

พุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่มุ่งเน้นให้มนุษย์เราคำนึงถึงความจริงแท้ของธรรมชาติในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวันว่ามีกลไกหรือบทบาทที่แท้จริงต่อชีวิตอย่างไร และมีผลลัพธ์ต่อตนเองผู้อื่นอย่างไร การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการให้

บริการงานแพทย์แผนไทยจึงเป็นทางออกและเป็นกลไกที่สำคัญในการดูแลสุขภาพของประชาชน นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและยังคงมีความสำคัญต่อไปในอนาคต เพราะหากบุคลากรผู้ให้บริการแพทย์แผนไทยขาดการนำหลักธรรมเข้ามากำกับในการให้บริการแพทย์แผนไทย ย่อมจะส่งผลเสียต่อทั้งตนเอง ประชาชนผู้รับบริการ ตลอดจนหน่วยงาน ด้วยเหตุนี้ การนำหลักพุทธธรรมมาใช้บูรณาการในการให้บริการแพทย์แผนไทยก็จะสามารถทำให้บุคลากรหรือผู้ให้บริการแพทย์แผนไทยปฏิบัติหน้าที่หรือแสดงออกทางพฤติกรรมตามกรอบของพุทธธรรมที่พึงประสงค์ได้ เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพตลอดจนลดข้อบกพร่องการให้บริการแพทย์แผนไทยบางอย่างให้ลดลง เพื่อให้การบริการแพทย์แผนไทยประสบความสำเร็จและเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นทั้งในด้านคุณภาพการให้บริการ ด้านพฤติกรรมการให้บริการ ด้านความปลอดภัยของผู้รับบริการ สอดคล้องกับกฤษฎา พนมยันตร์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาการแพทย์แผนไทย” พอสรุปผลได้ว่า ปรัชญาการแพทย์แผนไทยจะเน้นเรื่องคุณธรรมจริยธรรม โดยผู้ทำการรักษาต้องมีคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนา เช่น มีความเมตตาต่อผู้ป่วย ไม่เห็นแก่ลาภไม่มัวคดี โดยมุ่งให้เกิดประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่เป็นหลัก (กฤษฎา พนมยันตร์, 2553 : บทคัดย่อ)

ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์การนำหลักพุทธธรรมมาใช้บูรณาการเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพตลอดจนลดข้อบกพร่องการให้บริการแพทย์แผนไทยบางอย่างให้ลดลง เพื่อให้การบริการแพทย์แผนไทยประสบความสำเร็จและเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถสรุปการนำมาปรับใช้เป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1) ด้านคุณภาพการให้บริการ ผู้วิจัยนำเสนอหลัก พรหมวิหาร 4 เพราะเป็นเครื่องแสดงถึงคุณธรรมประจำใจของผู้ปฏิบัติสำหรับการให้บริการแพทย์แผนไทยที่ดี โดยให้คำนึงถึงคุณภาพดูแลรักษาด้วยใจที่เต็มเปี่ยมด้วยพรหมวิหาร คือ มีเมตตาจิตโอบอ้อมอารีต่อผู้ป่วยที่มาใช้บริการ (เมตตา) มีจิตตั้งมั่นที่จะทำการดูแลรักษาผู้ป่วยให้หายหรือคิดช่วยให้พ้นทุกข์จากการเจ็บป่วย (กรุณา) ตั้งใจยินดีรักษาดูแลไม่เสแสร้ง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม (มุทิตา) มีความเที่ยงธรรมเท่าเทียมในการดูแลรักษาไม่เลือกปฏิบัติ (อุเบกขา) ดังนั้น การให้บริการของบุคลากรแพทย์แผนไทยที่มีจิตเมตตา ปราณี ยินดี มีจิตเที่ยงธรรม ย่อมเป็นที่ชื่นชมยินดีของผู้ป่วยหรือผู้มารับบริการเสมอ โดยปฏิบัติเชื่อมโยงกับหลัก สังคหวัตถุ 4 อันเป็นหลักธรรมเพื่อสร้างความไว้วางใจในคุณภาพได้แก่ ให้กำลังใจ ส่งให้การรักษาที่ถูกต้อง (ทาน) ให้คำแนะนำและความรู้ในสิ่งที่ประโยชน์แก่ผู้ป่วย (ปิยวาจา) ให้การชวนช่วยช่วยเหลือเอาใจใส่ในการรักษาพยาบาล เพื่อให้การรักษามีประสิทธิภาพ (อตถจริยา) ตรวจรักษาไม่เลือกปฏิบัติ หรือทำด้วยความมั่งง่าย (สมานัตตตา) อันจะส่งผลที่มีต่อคุณภาพ ความน่าเชื่อถือ ศรัทธา และการยอมรับจากประชาชนผู้รับบริการตลอดจนสังคม

นอกจากนี้ ต้องยึดแนวปฏิบัติตามหลัก อิทธิบาท 4 เพราะเป็นหลักธรรมเครื่องให้สำเร็จความประสงค์และนำความเจริญก้าวหน้าแก่การให้บริการแพทย์แผนไทย ซึ่งจำเป็นต้องกระทำโดยผู้ที่มีความรู้ความชำนาญเป็นการเฉพาะ เพราะเป็นการดูแลสุขภาพให้ผู้ป่วยที่ต้องใช้ความรู้ความชำนาญทั้งเวชกรรมไทย เกษัตริกรรมไทย การผดุงครรภ์ไทย และการนวดไทย โดยมุ่งเน้น

เรื่องคุณภาพการตรวจ วินิจฉัยโรค การรักษา การป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพและการฟื้นฟูสภาพ ด้วยกรรมวิธีการแพทย์แผนไทยที่ดี เพื่อให้เกิดความมั่นใจในคุณภาพในการดูแลผู้มารับบริการ คือ มีความพอใจตั้งใจในการดูแลรักษาไม่เบื่อหน่าย ให้การตรวจรักษาอย่างเต็มความรู้ความสามารถ (ฉันทะ) มีความเพียรหมั่นศึกษาเพิ่มพูนทักษะความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ เพื่อให้เกิดการปฏิบัติที่ดียิ่งขึ้นไม่ทอดทิ้ง (วิริยะ) มีความเอาใจใส่ในการตรวจรักษาติดตามดูแลไม่ทอดทิ้ง (จิตตะ) มีความสุขุมรอบคอบพิจารณาหาเหตุผลทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติไปด้วยกันให้เกิดความรู้ความชำนาญให้สูงขึ้นไม่หยุดนิ่ง มองเห็นประโยชน์ผู้ป่วยมากกว่าประโยชน์ตน (วิมังสา)

2) ด้านพฤติกรรมบริการให้บริการ ผู้วิจัยนำเสนอหลัก เบญจศีล เบญจธรรม เพราะเป็นธรรมจริยาสำหรับควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความประพฤติชอบในทางกายและวาจาจากก่อนเป็นอย่างน้อย หรือเป็นเครื่องกำกับเบื้องต้นแห่งจรรยาบรรณวิชาชีพของบุคคลที่ให้บริการแพทย์แผนไทย ต้องมีหรือจำเป็นต้องมี โดยให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย เป็นผู้ประพฤติดีงามเหมาะสม ดังนั้น พฤติกรรมการให้บริการของบุคลากรแพทย์แผนไทยที่มีความประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง ย่อมเป็นที่ยอมรับชื่นชมยินดีของผู้ป่วยหรือผู้มารับบริการและสังคมทั่วไป

3) ด้านความปลอดภัยของผู้รับบริการ ผู้วิจัยนำเสนอหลัก โยนิโสมนสิการเพราะเป็นหลักธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความรอบคอบ คิดถึงจิตใจผู้อื่น ให้การตรวจรักษา วินิจฉัย ตลอดจนการใช้ยา โดยพิณิจพิเคราะห์ด้วยเหตุผล ใคร่ครวญใช้องค์ความรู้ต่างๆ ก่อนการตัดสินใจ และใช้ปัญญาอย่างรอบคอบ กลั่นกรองแยกแยะข้อมูล เพื่อระแวดระวัง ให้เกิดความมั่นใจในความปลอดภัยในการดูแลผู้มารับบริการ เพราะถ้าเกิดความเสียหายหรือเกิดอันตรายต่อผู้ป่วยแล้ว ผลที่ตามมา ก็คือ การร้องเรียนทางคดีตามกฎหมายแก่ผู้ให้บริการทั้งทางอาญาและทางแพ่งได้

การนำพุทธธรรมมาบูรณาการปรับใช้ในการให้บริการแพทย์แผนไทยดังกล่าวมานี้ ย่อมจะเป็นเครื่องมือบ่มเพาะความดีงาม เป็นกรอบแนวทางให้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกที่ควร และชอบธรรม พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในทุกโอกาส มีการแสดงออกทั้งกาย วาจา ใจ ที่ประกอบด้วยเจตนาดี และให้บริการด้วยศาสตร์แพทย์แผนไทยด้วยความรู้ความสามารถให้ลุล่วงไปด้วยดี อันจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมหาศาลต่อการพัฒนาระดับการให้บริการแพทย์แผนไทยให้สูงขึ้น

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

หลักพุทธธรรมที่บุคลากรแพทย์แผนไทยควรนำมาใช้ในการให้บริการแพทย์แผนไทย จึงเหมือนเป็นอาภรณ์ที่จะคอยกำกับเรื่องคุณธรรมจริยธรรมของผู้ให้บริการแพทย์แผนไทยให้ประพฤติปฏิบัติในแนวทางที่เหมาะสม เพราะการแพทย์แผนไทยไม่ใช่ต้องการแค่คนเก่งมีความรู้เท่านั้น แต่ยังต้องกระทำหน้าที่ให้ดีให้สมกับวิชาชีพที่ได้รับการยกย่องและยอมรับของคนในสังคม โดยหลักธรรมที่ควรนำมาบูรณาการปรับใช้กับการให้บริการแพทย์แผนไทย ได้แก่ มีพรหมวิหาร 4 เพราะเป็นเครื่องแสดงถึงคุณธรรมประจำใจสำหรับผู้ปฏิบัติ โดยให้คำนึงถึงคุณภาพดูแล

รักษาด้วยใจที่เต็มเปี่ยมด้วยพรหมวิหาร การให้บริการแพทย์แผนไทยที่มีจิตเมตตา ปราณี ยินดี มีจิต
เทียงธรรมในการรักษา ย่อมเป็นที่ชื่นชมยินดีของผู้ป่วยหรือผู้มารับบริการเสมอ, สร้างความ
ไว้วางใจในคุณภาพด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 เพราะเป็นหลักธรรมที่ส่งผลต่อคุณภาพ ความ
น่าเชื่อถือ ศรัทธา และการยอมรับจากประชาชนผู้รับบริการ, มีอิทธิบาท 4 เข้ามามากับ เพราะ
เป็นหลักธรรมเครื่องให้สำเร็จความประสงค์และเพื่อพัฒนาคุณภาพนำความเจริญก้าวหน้าแก่การ
ให้บริการแพทย์แผนไทย, มีหลักเบญจศีล-เบญจธรรม เพื่อรักษาบรรทัดฐานทางสังคม ให้เป็นผู้มี
ความประพฤติที่ดีงามเหมาะสมถูกต้อง ไม่ประพฤติเสียหายแก่ตนเองและผู้ป่วย, และมีโยนิโส
มนสิการ เพราะเป็นหลักธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความรอบคอบ คิดถึงจิตใจและความปลอดภัย
ของผู้อื่น ใช้อรรถความรู้ต่างๆในการตรวจ วินิจฉัย การใช้ยา ใช้ปัญญาอย่างรอบคอบ เพื่อให้เกิด
ความมั่นใจในความปลอดภัย หากหน่วยงานการแพทย์แผนไทยและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ทำความเข้าใจ
และประยุกต์ได้อย่างเหมาะสมมีเทคนิคกลยุทธ์ต่างๆจนออกมาเป็นรูปแบบการปฏิบัติที่
เข้าถึงการให้บริการแพทย์แผนไทยที่ดีตามแนวทางที่เสนอ ย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่าง
มหาศาลต่อการพัฒนายกระดับการให้บริการแพทย์แผนไทยให้สูงยิ่งขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กฤตยา พนมยงค์. (2553), “การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาการแพทย์แผนไทย”. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นารินทร์ โคตรศรีกุล. (2554), “ความพึงพอใจในการเข้ารับบริการในกลุ่มงานแพทย์แผนไทย :
กรณีศึกษาโรงพยาบาลส่งเสริม สุขภาพตำบลหนองหว้า อำเภอกุมภวาปี จังหวัด
อุดรธานี”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ปิ่นณวิชัย ชูพันธ์นิส. (2555), “การศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในการแพทย์แผนไทย”.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวรมนู (ประยูร ธมมจิตโต) และคณะ. (2539), *อนุทินธรรมะ : ธรรมะสำหรับ 365 วัน*.
กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมมิก จำกัด.
- เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ. (2550), *ประวัติ วิวัฒนาการและการประยุกต์ใช้การแพทย์แผนไทย*.
กรุงเทพฯ: สามเจริญพาณิชย์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539), *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรฤทัย บุญคงชล. (2556), “ประสิทธิภาพการให้บริการชุมชนตามหลักอิทธิบาท 4 ของสำนักงานเขต
บางซื่อ กรุงเทพมหานคร”. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อัจฉรา เชียงทองและคณะ. (2560), “คุณภาพและการเข้าถึงบริการของโรงพยาบาลการแพทย์
แผนไทย”. วารสารศูนย์การศึกษาแพทยศาสตร์คลินิก โรงพยาบาลพระปกเกล้า. ปีที่ 34
ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม-กันยายน, 2560): 208.